

2001 Med skråblikk på Helge Ingstad

Helge Ingstad er mannen alle som vokste opp i forrige århundre har kjennskap til, for ikke å si kunnskap om. For svært mange ble han en slags barndomshelt, selve symbolet på Norge, et mannfolksideal godt plantet med begge beina i selve naturen, gjennom overlevelse og det som på finspråket heter «*survival of the fittest*». Helge Ingstad er mannen som levde i tre ulike århundrer, og som tre generasjoner ved et felles middagsmåltid kunne snakke om. Han gikk langt utenpå «indianer & cowboy» heltene, Tarzan og Hardyguttene.

I programmet «Ukeslutt» 17. november 2018, er det et intervju med historiker Hans Olav Lahlum. I den forbindelse dukker det opp et klipp i regi av politisk kommentator i VG: Frithjof Jacobsen, hvor han omtaler KrF og regjeringens potensielle samarbeid med følgende analyse: «*Det er fristende å si at det Erna Solberg, Siv Jensen og Trine Skei Grande nå skal forhandle med er norsk politikks Helge Ingstad*». – «*Et norsk parti som på en måte er revnet på midten, og er i ferd med å synke ned under vann*», kalte han partiet. Denne omtalen av et potensielt sammenbrudd i de pågående regjeringsforhandlinger, ble altså oppfattet som «*norsk politikk sitt Helge Ingstad*». På et vis ble det en metafor gjennom refleksjon til fregatten KNM «Helge Ingstad» tragiske havari. Flere som hørte på ukeslutt den gangen, skvatt nok til. Og den som trolig reagerte sterkest var Benedicte, datter til Helge Ingstad. Hun skrev et lite leserinnlegg, trolig var det den 21. november. «*Jeg ble rasende og lei meg da jeg hørte det. For meg ble det en helt feil bruk av min fars navn. Jeg ble inderlig forbannet*», sa Benedicte til Dagbladet. «*Jeg ønsker ikke at min fars navn skal brukes som et bilde på noe negativt*», fortsatte hun. «*En slik metaforisk bruk av navnet hans som tegn på mislykkethet kan lett gå inn i språket som gjengs talemåte. Det har han ikke fortjent*».

Frithjof Jacobsen og Hans Olav Lahlum

Frithjof Jacobsen er en av de mest brukte kommentatorer i landet, spesielt i Dagsnytt 18 og Debatten på NRK. Han er også kjent som vokalist i Gluecifer, et band som ble stiftet i 1994. Han var en stund økonomisk journalist i NRK, før han begynte som politisk kommentator og leder for kommentaravdelingen i VG. I 2015 ble han tildelt Riksmålsforbundet sin pris Gullpennen. I 2019 kom han i konflikt med sin arbeidsgiver grunnet det som skulle ha vært en relasjon til en topp-politiker, og han forlot VG og begynte i Monster-Media, og i mars 2020 tiltrådte han som politisk redaktør i *Dagens Næringsliv*.

Jeg har kontaktet Frithjof Jacobsen personlig, som innrømmer sin sleivete uttalelse om Ingstad i 2018. Han forteller meg at han straks hørte at det hele ble feil. «*Da jeg hørte meg selv på radio tenkte jeg at dette ble litt dumt*». «*Det ble litt billig*», sier han. «*Det var en mislykket vits. Jeg skulle gjerne ha hatt dette usagt. Jeg forstår at familien Ingstad synes det var belastende at hans navn i den tiden ble forbundet med et skipshavari*». –

Vi har vel alle sagt ting vi angreer på, faktisk er det av og til slik for de fleste av oss at det bare faller ut, vi vet det før det skjer, du hører at det er feil, klarer ikke å stanse det - men fullfører setningen - en merkelig menneskelig reaksjon. Slik var det for Jacobsen også den gangen. Han la seg helt flat og beklaget seg oppriktig, og da får jeg meget respekt for ham. Slike mennesker vil komme godt ut av det også ved neste feil trakk - og det å trække litt feil med det verbale ordet i en hektisk stund, og innrømme det - gir både menneskelighet og tillit.

Benedicte Ingstad

Tre år før Helge Ingstad døde, hadde min sønn på 15 år påbegynt en særøppgave om ham på ungdomsskolen. Vi hadde kontaktet Helge Ingstad pr. brev. Helge Ingstad skrev på maskin et svarbrev til min sønn, la ved bilder og attpåtil ringte meg og beklaget at han ikke lengere kunne skrive med hånden, samt at han slo en del feil på maskinen. Det var stort å få telefon fra Helge Ingstad. I en av sine bøker om faren, forteller Benedicte at Helge Ingstad gjennom en del år, mottok et meget stort antall anmodninger fra skoleungdom som ville ha hjelp, eksempelvis med stoff til særøppgaver. Og selv om dette var krevende på flere vis, inkl. tidsmessig, tok alltid Helge Ingstad seg tid til å svare, og ikke bare med et ferdigtrykket standard svar, men ved å sette sitt personlig preg på et hvert svarbrev. Det var ikke bare imponerende, men viser hvordan Ingstad vurderte. Og i telefonen fortalte Helge Ingstad meg at det var gått noen tiår siden pågangen, og plutselig nå når han var blitt så gammel, og trodde at ungdommen ikke visste hvem han var, så gledet det ham at en ny generasjon initierte sin nysgjerrighet.

Så får min sønn plutselig vondt i kneet, og fire måneder etterpå dør han av beinkreft på Radiumhospitalet, nettopp fylt 16 år. Jeg hadde mistet min eneste sønn, og livet falt i grus. Påfølgende juleaften ved 2130-tiden lå jeg på hans grav på Værnes kirkegård med en ladet Erma 22 mm. Men jeg var for feig. Da vår sønn døde, ringte Helge Ingstad meg igjen og kondolerte. Den dag i dag har jeg ingen anelse om hvordan han kunne vite at min sønn var

død. Som nevnt, min sønn var sikkert ikke den eneste ungdommen som hadde henvendt seg til ham. Så det hele ble et mysterium. Plutselig hadde jeg to helter: min sønn og Helge Ingstad. Og livet hanglet i vei i vedvarende smerte. Og til slutt i dette avsnittet, vil jeg ta med at jeg nevnte i telefonen, i en slags forfjamselse - at jeg ville gi min datter på 12 år det stoffet vi hadde fått hos ham. Noen uker deretter kom det et nytt brev fra Helge Ingstad som sa seg glad for at min datter ville overta.

Benedicte Ingstad, datteren til Helge Ingstad, har gitt ut to bøker om sine foreldre, i henholdsvis 2009 og 2010. Disse er grunnlaget/kilde for dette kapittel. Her gjengir hun fra brev som Helge etterlot seg, en rikholdig korrespondanse. Mor Anne Stine synes å ha brent mesteparten av sine brev før hun døde. De to bøkene til Benedicte er meget interessante og givende. De inneholder flere sider og hendelser tilknyttet sine foreldre, som virkelige ga meg

Helge & Anne Stine Ingstad

et innblikk i Helge og Anne Stines samliv og ekteskap, ja, faktisk forandret bøkene en del på mitt syn og inntrykk av Helge Ingstad. Han var ikke lengere den ensomme rytter, for ikke å si jegeren og fangstmannen, han hadde en del personlighetstrekk som nok for de fleste, med kun bakgrunn i boka *Pelsjegeren* - gir ettertanke. Et foto av Helge og Anne Stine er noe av det vakreste par jeg har sett, og Anne Stine skinner som en gudinne. For en nydelig blomst. Men ekteskapet og samlivet var nok ingen dans på roser. Helge Ingstad var heldig som hadde Anne Stine. Hun reddet ham.

Helge Marcus Ingstad, ble født 30. desember 1899 i Meråker, død 29. mars 2001 ved Diakonhjemmet i Oslo. Han var sønn av Olav og Olga Marie Ingstad, hun født Qvam i Tromsø. De hadde møttes på hurtigruteskipet «Vesterålen» i 1894, da Olav skulle til Tromsø for å tiltre som stadsingeniør med kontor Prostneset. Olav Ingstad likte seg meget godt i

Tromsø. Året 1896 ble begivenhetsrikt. Det var varslet en solformørkelse som tiltrakk seg astronomer fra hele verden. Mange av disse kom på korvetten «Nordstjernen», som ble ført av kaptein Jens Fabricius (1839-1910). Lite visste nok Olav Ingstad da han hilste på kapteinens datter: Sara Cecilia Gørvell Fabricius (1880-1974) at hun skulle bli en av våre fremste forfatterinner under pseudonymet Cora Sandel. Cora er oldebarn av eidsvollsmannen Jens Schow Fabricius (1758-1841), mannen bak grunnlovseden «*Enig og Tro til Dovre faller*». Forklaringen og betydningen av uttrykket kan leses i *Stjørdalens krønike*, bind 14 - side 70.

Den 20. august 1896 holdt Olav Ingstad tale for Fridtjof Nansen da polarskipet «Fram» kom til byen, med skipper Otto Sverdrup. Fire dager etter Nansen, ankom den svenske ingeniøren Salamon August André med skipet «Virgo», for forberedelse til den katastrofale ballongferden mot Nordpolen i 1897. Likene ble funnet i 1930.

Olav og Olga Marie Ingstad flyttet sørover til Meråker i 1898, hvor Olav ble anleggs- og driftsbestyrer av kraftanlegget og Meraker Brug og Carbidgefabrik. Olav Ingstad forberedte seg høsten 1898 til arbeidet i Meråker med å studere karbidverk i Østerrike, Sveits og Frankrike. Olav og Olga Marie bodde i boligen som ble kalt «Bjørk». Og her ble Helge Ingstad født 30. desember 1899. Søsteren Gunvor var to år eldre, født i Tromsø. Hun ble gift med Hallvard Trætteberg (1898-1987), landets fremste heraldiker gjennom mange tiår, og mannen bak Linnormen til Stjørdal. Kaare, broren til Gunvor og Helge, ble født i 1901. Han overtok og avsluttet et større arbeid faren hadde påbegynt vedrørende norske klokkemakere.

Olav Ingstad 1867-1958

I 1902 ble Olav Ingstad ansatt som første kommuneingeniør i Bærum. Og i juli 1905 flytter familien videre til Bergen hvor Olav Ingstad ble ansatt som statsingeniør. De leide hus i Kalfaret. Senere bygget familien et hus hvor Elvebakken begynner, Kalvdalsveien 10, kalt «Snippen». Bergen hadde ca. 80 000 innbyggere på den tiden. En ganske så isolert by. Bergensbanen ble åpnet av kong Haakon den 27. november 1907. Byen hadde nok en tendens til klasseskille. Olav og Olga Marie hadde problemer med å gli inn i miljøet. En av Olavs beste venner ble Vilhelm Bjerknes, verdenskjent meteorolog, se kapitlet *Children's blizzard*, som kommer i bok nr. 25 (2025). - Olav ble formann i Bergen Høyre, og hadde nok sett for seg en plass på Stortinget, men det var mest utenkelig: vestlendingene ville nok ikke velge en østlending. Helge Ingstad vokste opp mest som en liten einstøing, han ble aldri en skikkelig Bergens-gutt. Han spilte ikke i bukorps og lærte seg ikke helt korrekt dialekten. Og han hatet regnet. Hans verden ble Blåmansfjellet. Det har en høyde på 554 meter over havet. Blåmanen er ett av Byfjellene, men blir vanligvis ikke regnet blant «de syv fjell».

«*Olga Marie var en dyktig husmor av den gamle skolen*», skriver Benedicte om sin farmor. Mange i dag skjønner ikke hva som ligger i denne setningen, og en del feminister fnyser. Men for mange, er «*denne attesten den mest høyverdige og takksomme en kvinne kunne motta*»,

fortsetter Benedicte. Den forteller om selve limet i samfunnet og familien, den virkelige eneren hvis posisjon var ukrenkelig og hvis fravær kunne gjøre livet meget vanskelig. Helge Ingstad var ikke noe skolelys, eller rettere sagt - han prioriterte og utviklet trolig andre interesser. Han fikk NG i både muntlig og skriftlig norsk. Men han lærte seg en viktig «egenskap», nemlig det å snakke uten manus. Og han var meget god i sjakk.

Etter å ha studert juss kom Helge Ingstad til Levanger i 1923, hvor han skulle bli i tre år, og hvor han i disse årene bodde på Salaters pensjonat. Helge Ingstad var først ett år hos sorenskriveren i Stjør- og Verdal, deretter begynte han med egen sakførerforretning. Han holdt 17. mai talen i 1924 mot kommunismen, og ble en ettertraktet advokat. Han har selv uttalt følgende: «*Hadde jeg blitt værende der, så hadde jeg nok blitt rik og grodd fast*».

Salaters pensjonat. Foto: Widerøe, bildet fremkommet gjennom Hogne Heir, Levanger historielag

Tross gode jakt og fiskemuligheter, og noen flotte turer med likesinnede - hadde han en indre uro, lengsler og drømmer som han hadde båret på oppover hele ungdomstiden. Kvinner og familie måtte vike, først måtte han ut. Han forlot Levanger i 1926. Han dro til Paris. Der møtte han Nordahl Grieg, og det minnet ham på at tross NG i norsk, så slo han Grieg i en skrivekonkurranse i ungdommen. «*Men jeg var to år eldre, derfor...*», humret Helge når han fortalte dette. Og to år var, som vi vel alle erfarte, en kjempeavstand i oppveksten. Etter Paris, havnet Helge Ingstad i Nice, deretter Monte Carlo, trolig ikke plasser som ga ham så mye.....nei, han så for seg ødemarkene i Canada. Og plutselig hadde han funnet en vei dit, via Glasgow til Canada. Hans vei ut i det mektige Canada ble til mens han gikk, omtrent bokstavelig. Han oppsøkte steder han hadde hørt at pelsjegere oppholdt seg noen uker i sivilisasjonen, før de dro ut igjen. Her fikk han kontakter, og selv om han var «a greenhorn», fikk han bli med en veteran, John Sellie, til hans hytte. Helge hadde byttet dressen i to hunder, og julekvelden i 1926 satt han alene i en enkel selvbygd hytte ved Elgsjøen. John Sellie hadde regelrett stukket av, ikke så uvanlig - disse veteranene hadde levd alene et helt liv i ødemarken. De klarte ikke å sosialisere seg. Lite visste nok Helge Ingstad da, at han selv skulle få sine vaner, for ikke å si uvaner, relatert til det liv mange forventet. Lite visste han også at 34 år i fremtiden skulle han bevise at Leiv Eriksson var i Amerika lenge før Columbus kom i 1492.

Helge Ingstad ble den ultimate autodidakten, han lærte gjennom det som huskes best – nemlig smerte. Jeg husker hvor fasinert jeg var da jeg som ung hørte Helge Ingstad fortelle at han holdt på å omkomme i Canada. Han holdt på å sulte i hjel. Reinen var ikke der den skulle ha vært, vindene var lumske, skiftet retninger og førte reinen vekk. I tillegg skadet han ei tå, hvilket kunne ha blitt skjebnesvangert. Å få et sår på beina kunne på den tiden i verste tilfelle bety døden der ute i ødemarken.

Jeg hopper over hans liv som pelsjeger, hans liv blant inuitter (eskimoer) og indianere, og stanser opp noen linjer ved den såkalte Grønlandssaken, hvor forenklet sagt noen fangstmenn okkupert Grønland fra 27. juni 1931 til 5. april 1933. Da jeg var liten ble jeg innpodet med at Helge Ingstad, sammen med fire andre, holdt Grønland med hver sin mauser. Til det er å si at det ikke er helt sant, men heller ikke helt «feil». Men bilde har jeg på et vis alltid hatt i mitt hode. Jeg får det liksom ikke engang vekk nå. Norske myndigheter var sikre i sin sak, og personer ble faktisk på oppdrag fra Adolf Hoel og Gustav Smedal, bedt om å verne om Grønlands østside. Disse var til å begynne med: Thor Halle, Eiliv Herdal, Ingvar Strøm, Hallvard Devold og arkeologen Søren Richter. I 1932 ble Helge Ingstad med som utnevnt sysselmann gjennom det som danskene mente var selvtakt. Quisling, som da var forsvarsminister, ga ordre om at den norske marine skulle støtte okkupasjonen om nødvendig. Sammen med Helge Ingstad var Sverre Røstad fra Frol i Levanger. Kanskje en bekjent fra Ingstads tid i Levanger? Sverre var fra den kjente musikerfamilien med P. A. Røstads orkester. Dommen i Haag, som gikk i dansk favør, irriterte Helge Ingstad resten av livet. Ja, for hele nasjonen Norge, var det et bittert nederlag.

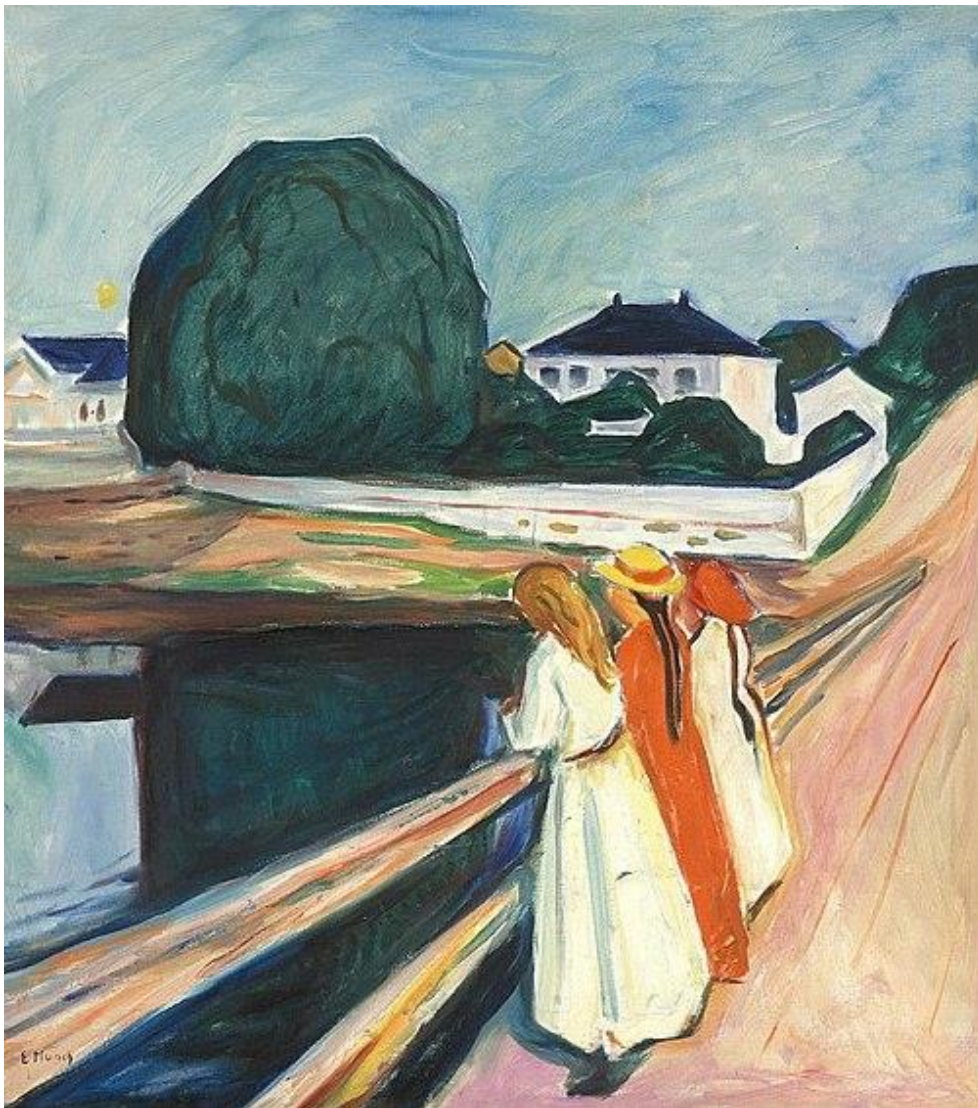
*F.v: Helge Ingstad og Sverre Røstad. Grønlandssaken ble et bittert nederlag.
(Foto av Ingstad, ukjent - Oslo Museum, foto av Røstad: Sverre Bjerkan - Levanger Fotomuseum)*

Senhøstes 1933 kom Helge Ingstad til Svalbard som sysselmannsfullmektig. I juli 1935 vedtok Stortinget å gjenopprette den selvstendige sysselmannsstillingen på Svalbard. Ved kongelig resolusjon 23. august 1935 ble statsgeolog Wolmer Tycho Marlow utnevnt til sysselmann. Helge Ingstad følte seg forbigått.

La oss vende tilbake til Anne Stine Moe, som ble gift med Helge Ingstad. Hun hadde allerede som tenåring blitt «forelsket» i denne villmannen som levde i pakt med naturen. Hun sendte ham stadig brev. Aldersforskjellen var 18 år. Anne Stine ble født 11. februar 1918 på Lillehammer, som datter av høyesterettsadvokat Eilef Moe (1889-1954) og Louise Augusta Bauck Lindeman (1886-1966). Hun hadde en to år eldre bror, Tycho – som kom til å bety mye for Anne Stine. Tycho gikk inn i Hæren og ble utdannet flyger. Som sersjant fløy han sammen

med Wilhelm Mohr (1917-2016) en ganske dramatisk tur fra Værnes til Bardufoss i romjula 1939. Se *Stjørdalens krønike*, bind 2, side 158. På Bardufoss skiltes de to vennene, for aldri mer å møtes. Tycho Moe fløy dagen derpå alene i en Tiger Moth til Kirkenes, mens Wilhelm Moe dro hjem til Værnes. Tycho Moe havnet på 139 (Jamaica) Squadron Bomber Command i England. Den 26. februar 1943 utførte han lavangrep mot lageranlegg tilhørende Kriegsmarine ved Rennes i Normandie. Med seg hadde løytnant Tycho Moe sin navigatør, fenrik Ottar Smedsaas. De ble skutt ned av «flak» like over målområdet og begge omkom. Anne Stine hadde også en yngre bror: Ole Henrik Moe (1920-2013), pianist og kunsthistoriker. Han satt i Sachsenhausen 1943-1945 og kom hjem med de hvite bussene. I perioden 1966 til 1989 var han direktør ved Henie-Olstad kunstsenter.

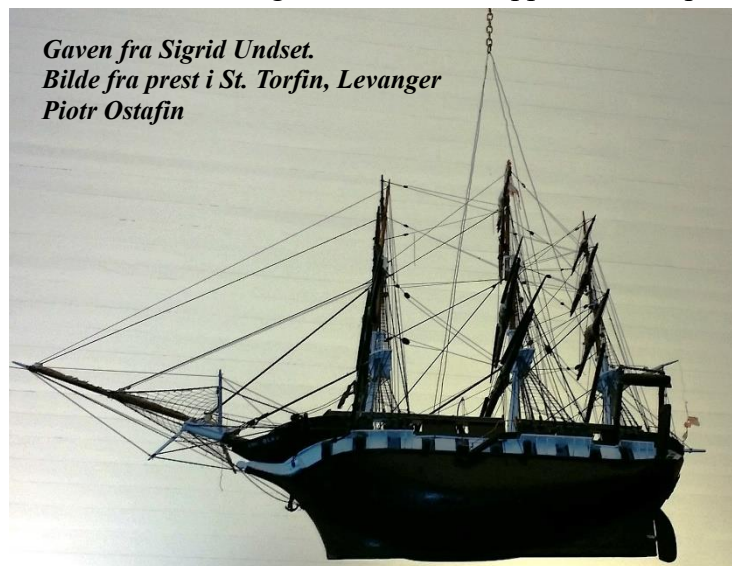
Anne Stine og de andre ungene brukte somrene hos bestemor Berit i hennes hus i Åsgårdstrand. Det fortelles derfra at Louise (mor til Anne Stine), hennes søster Aagot og en venninne en dag var i ferd med å krysse broen i Åsgårdstrand, da de plutselig hørte en stemme som sa: «*Stå helt stille der*». Det var Edvard Munch som sto og malte. Og stille sto de *Pikene på broen* - lenge også.

At familien Moe hadde den berømte Sigrid Undset til nabo, påvirket selvsagt oppveksten. Eilif Moe, far til Anne Stine - var advokaten til Sigrid Undset, og ble god på opphavsrett. Han

arbeidet med opphavsrett også for Forfatterforeningen og TONO. Det var Eilif Moe som fulgte Sigrd Undset til Stockholm i 1928 for å motta Nobelprisen i litteratur. Moe ledet landssvikoppgjøret for Gudbrandsdalen. Han var styreleder for De Sandvigske Samlinger, og var ordfører fra Høyre på Lillehammer i perioden 1929-1931. Eilif ble arrestert og satt en tid på Møllergata i Oslo. Eilif Moe rotet det litt til økonomisk. Men det var ikke det som gjorde at Anne Stine ikke fikk seg en formell utdanning, men mer hans konservative holdning om at jenter trengte ikke skole og utdanning, det måtte holde med husmorskolen. Dette var selvsagt ikke slik Anne Stine ønsket det, men i ettertid angret hun ikke sin tid på husmorskolen.

La oss sy inn noen skråblikk også hva gjelder vår berømte forfatterinne, ikke bare fordi Sigrd Undset var nabo med familien Moe på Lillehammer, men fordi at Sigrd Undset selvsagt påvirket Anne Stine gjennom sin berømmelse og forfatterskap. Sigrd Undset ble født i Kalundborg i Danmark den 20. mai 1882. Hennes far var trønderen Ingvald Undset, en ikke ukjent «arkeolog», som vel aldri fikk tatt sin eksamen, men dog en doktorgrad senere. Sigrd Unsets liv skulle bli fulle av motsetninger, ganske så vanlig for personer som bruker sin status til å uttale seg om ting de ikke har rede på. Før hun kom så langt, var hun en helt ordinær kontordame hos det tyske AEG, og en skal ikke se bort ifra at hennes tyskerhat allerede startet der, på linje med Knut Hamsun sitt englandshat etter boerkrigen. Begge fikk vel også returnert sine første verker respektivt, som nok forsterket at «noen hadde skylden». Og for å gjøre oss ferdig med forholdet Hamsun vs Undset, så valgt de hver «sitt ståsted» langt senere og ikke som følge av krigen, men en uenighet vedrørende saken om en barnemorderske. Knut Hamsun var rasende over at en ung kvinne hadde sluppet unna drapet på sitt eget barn med en dom på «bare» åtte måneder. Hun burde i stedet bli hengt, mente han. Da Sovjetunionen i 1939 overfalt Finland, solgte Undset sin Nobel-medalje for å gi pengene til broderfolkets forsvarskamp, mens Hamsun forærte sin medalje i gave til propagandaminister Joseph Goebbels. De sto også på hver sin side hva gjaldt striden om Nobels fredspris til Carl von Ossietzky (1889-1938). Det skal også nevnes at Sigrd Undset i 1914 ble den første kvinne på talerstolen i studentersamfunnet.

*Gaven fra Sigrd Undset.
Bilde fra prest i St. Torfin, Levanger
Piotr Ostafin*

Sigrd Undset giftet seg i 1912 med den skilte maleren Anders C. Svarstad (1869-1943) og fikk tre barn: Anders (1913-1940), Maren (1915-1939) og Hans Benedict (1919-1978). Hun konverterte til katolisismen i 1924. Grunnet det ble hennes ekteskap oppløst i 1927, på grunn av at Anders C. Svarstad hadde vært tidligere gift og skilt.

I 1928 ble Sigrd Undset tildelt Nobelprisen i litteratur for den historiske romansyklusen Kristin Lavransdatter, med utgangspunktet i Jørundgård på Sel, og som ender opp i Skaun og Rissa i Trøndelag. I 1930 deltar Sigrd Undset på Stiklestad under 900-års jubileet. På veien nordover hadde hun vært innom familien til litteraten Henrik Mathiesen (1847-1927), som hadde vært en meget nær venn av far til Sigrd og trolig er en av de mest underkjente fremmere av Trondheims historie. Her kjøpte Sigrd Undset en skipsmodell av familien

Mathiesen, som hun ga som gaven til jubileet, og som i dag henger i det katolske kapellet på Stiklestad..

I 1937 ble Sigrid Undset tilbudt 50 000 dollar fra MGM for filmrettighetene til Kristin Lavransdatter. (\$50,000 in 1937 is equivalent in purchasing power to about \$1,065,090.28 today = 11 millioner norske kroner). Hun avsto. I 1939 dør Mosse, som hennes 24-årige funksjonshemmende datter ble kalt. Og i august dør Sigrid sin mor. Sigrid Undset var nok kjent for et tungt lynne. Det ble ikke lettere med dette.

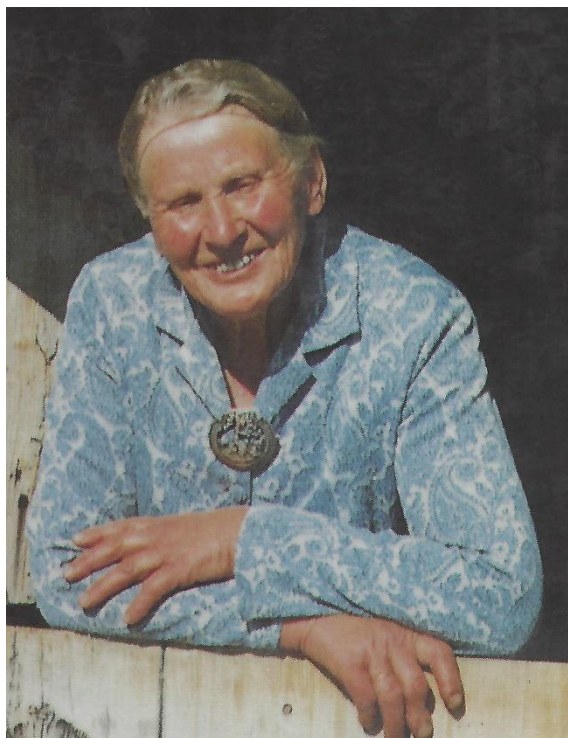
Forholdet til sin sønn Hans var komplisert. Han fjernet seg på et vis fra moren, og ble meget nært tilknyttet Louise, mor til Anne Stine, mens Louises sønn: Ole Henrik (bror til Anne Stine) - kom veldig nært Sigrid Undset. Det var mest som de to mødrene og naboene byttet sønner. Enkelte har skrevet om en slags omsorgssvikt til sønnen Hans. Sigrid Undset sitt forholde utviklet seg til det verre da Hans fikk kjæresten Christianne med tilknytning til NS. Da Sigrid Undset døde 10. juni 1949 var mor og sønn ikke kommet til forsoning. Sønnen Hans hadde utviklet en forestilling om at han hadde drept sin mor. Han kom ikke over det, og trodde at hun ble begravd levende.

Hjemmet til Sigrid Undset: Bjerkebæk på Lillehammer (Foto: Camilla Damgård, Bjerkebæk - Stiftelse Lillehammer Museum)

Sigrid Undset ønsket ikke at hennes hjem skulle bli et museum. Etter at Hans Benedict Undset Svarstad og Christianne, f. Neraas, giftet seg 30. juni 1951 i Hamar, flytter de inn på Bjerkebæk. Der bygger de et gjestehus som også blir et galleri for Anders Castus Svarstad sr. Hans Benedict Undset Svarstad dør 25. desember 1978 i Spania. Christianne blir værende på Bjerkebæk. Booppgjøret tok sin tid og en rettssak avklarte hennes arverett. Christianne Undset Svarstad dør i 1996 og to nieser arver Bjerkebæk på Lillehammer. Fra 1. januar 1998 ble Staten ved Kulturdepartementet eier av Bjerkebæk, og Stiftelsen Lillehammer Museum overtok forvaltningsansvaret og formidlingen for stedet på samme måte som for Aulestad i Gausdal (Bjørnstjerne Bjørnson).

Det heter seg at bøkene til Sigrid Undset ble svartelistet i Tyskland allerede i 1933. Og da tyskerne okkuperte Norge i 1940 fant Sigrid Undset det mest tilrådelig å flykte nordover den 20. april. Noen har påstått at tyskerne var på jakt etter henne. På linje med kongen og regjeringens flukt ble den noe overdramatisert av «seierherrene» etter 1945. Uansett, så drar Sigrid Undset først til Hundorp og til sin venninne Lise Stauri, født og døde samme år som Sigrid. Hun var den første kvinnelege folkehøgskolestyreren i landet. Dessuten meget sentral i

F.v: Sigrid Undset i kåpen hun kjøpt til prisutdelingen i Stockholm i 1928. T.h: Marit Hovde (foto fra forsiden til boka som Arvid Møller skrev om Marit)

dannelsen av Norges Husmorforbund. Hun mottok kongens fortjenstmedalje i gull i 1947. Fru Stauri var venn av presten Ingvald Skaare på Dovre, og han skulle skjule Sigrid Undset. Med i følge til Sigrid Undset var Anders Wyller, f. 1903. Han var medstifter av Nansenskolen, og nygift med Anne Marie Strindberg, datter av August Strindberg. På Otta møtte Sigrid Undset NRK-tekniker Gunnar Nygård som ordnet det slik at hun fikk spilt inn en tale som senere ble kringkastet. På Dovre ble de en hel uke.

Var de ikke på flukt da? De tilbrakte nettene på prestegården, og om dagen var de hos Marit Hovde, ei drivkjerring, en slags levende modell på den perfekte gårdskjerringa, slik Sigrid Undset har skildret Marit Hovde i en av sine siste bøker. Marit Hovde var da kun 34 år og Sigrid Undset 58 år. Jeg må skyte inn at jeg husker meget godt denne Marit Hovde på Dovre fra min egen oppvekst i Dovre kommune. Hun er min slektning, tremenning med min bestefar, Halfdan Lie. Det som visstnok imponerte Sigrid Undset, var hvor driftig Marit Hovde styrte både gård og grunn og sine fire sønner. Søner sto alltid høyt i kurs i Sigrid Undset sine skrivelier, tross hennes merkelige forhold til sønnen Hans. Det ble ikke mindre da hennes egen sønn Anders falt i kampen mot

Klara Gunvor Hjerkin og Anders Svarstad

tyskerne lørdag den 27. april ved Segelstad bro i Gausdal. Anders var da forlovet med Klara Gunvor Hjerkins (1910-2010), som var tremenning med min mor, Thordis Lie Løkken. Den dagen Anders falt, passerer Sigrid Undset knutepunktet Dombås på vei ned Romsdal til Molde uten selvsagt å vite noe om sin sønns skjebne. Den kom først for dagen da Sigrid Undset ankom Stockholm den 10. mai. Da Sigrid Undset kom til Molde, fikk hun bli med fiskeskøyten «Krysseren» nordover. Båten ble ført av Knut Huse, og destinasjon var Tromsø. Fra Ålesund kom også familien Scheflo til Molde, som tidligere hadde møtt Nygaardsvold under flukten i Gudbrandsdalen. Kommunisten Olav Scheflo (f. i Sparbu), som hadde vært stortingsrepresentant for Arbeiderpartiet, hadde blant annet med sin datter Dagmar Loe (1923-2024), som senere ble en meget kjent journalist i NRK. Dagmar Loe møtte Lev Trotskij, og familien Scheflo jobbet hardt for å gi Trotskij asyl i Norge.

Da fiskebåten med 36 mennesker om bord kom til Bodø, dro familien Scheflo og Sigrid Undset sørover til Mo i Rana, og den 8. mai kom de seg over grensen til Sverige ved Umbukta. Olav Scheflo (1893-1943), som var invalidisert (leddgikt) og Sigrid Undset som var tungfør og korpulent, klarte ikke å gå og ble dratt på en slede. Det tok seks sterke voksne mannfolk 14 timer å få sleden over grensen.

Etter et opphold i Stockholm fortsatte «flukten» med den transsibirske jernbanen gjennom Sovjetunionen, fra Moskva til Vladivostok. Så til Japan, og videre til Amerika hvor hun ankom San Fransisco den 26. august. Men hun ble under krigen boende i New York. Hennes fraskilte mann dør i august 1943. Sigrid Undset kom hjem fra USA 30. juli 1945 med lasteskipet Montevideo, og kom til Bjerkebæk 8. august.

Sigrid Undset begynte i ganske så ung alder å brevveksle, noe som lå latent hos alle forfattere før i tiden, uten de ulike media og plattformer vi kjenner i dag. De debatterte via brev og leserinnlegg. En av de Sigrid Undset innledet en hektisk og intim brevveksling med, var den svenske Andrea «Dea» Hedberg. De møttes første gang i 1904. Mesteparten av disse brevene har visstnok Sigrid Undset senere brent. Kanskje grunnet visse hensyn og datidens normer.

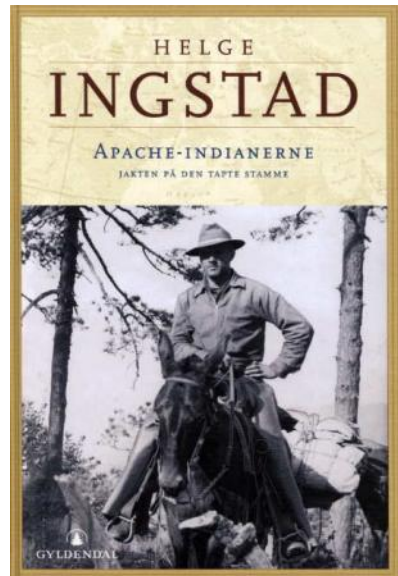
Flere har selvsagt vært inne på Sigrid Undset sitt forhold til kvinner. Her trekkes frem noen bekjenskaper mens hun bodde i New York under krigen. Det ville nok ha vært lettere i dag enn på Sigrid Undsets tid. Litteraturkritikere og forfattere som har skrevet blant annet bibliografier om Sigrid Undset har selvsagt omtalt dette. Historiker Christine Myrvang sier det så godt i «Tause kilders tale»: «*Men jeg har jo ingen Kim Friele som kilde, for å si det slik*».

Sigrid Undset var ganske lunken til Katti Anker Møllers kamp for retten til prevensjon. Sigrid Undset kom på kanten med kvinnebevegelsen i Norge. Hun var frampå med at kvinnen måtte være mannen underdanig, og at en kvinnens plass var i hjemmet. Dette ble festet til den store forfatterinne, og feminister har mislikt Sigrid Undset. De har trolig sett på henne som reaksjonær, noe hun også visstnok kalte seg selv. Sigrid Undset var absolutt motstridene og møtte seg selv i døra, slik vi vel alle gjør en gang i blant. Men det var nok litt verre for verdensstjernen, for Sigrid Undset var det i dobbelt betydning ikke plass til flere enn to i døra.

Så vender vi tilbake til Anne Stine og Helge Ingstad. Anne Stine hadde klart å hoppe over en klasse på skolen. Som belønning fikk hun dra til Paris for å lære språk. Hun gikk på noen kurs ved Sorbonne i fransk litteratur- og kunsthistorie. I Paris omgikk hun ulike samfunnslag, blant annet svigerdatter til Victor Hugo. Hun opprettholdt kontakt pr. brev med Helge Ingstad, og i

august 1936 møttes de for første gang. Da tok Helge Ingstad henne med på en flygetur med den kjente, legendariske piloten Bernt Balchen (1899-1973). I 1937-38 dro Helge Ingstad til White Mountains øst av Phoenix og Apache Pass øst av Tombstone, på amerikansk side, der jeg selv i begynnelsen på 90-tallet sprang i fjellet i Ingstads og apachenes fotspor. Likeledes dro Ingstad inn i Sonora/Sierra Madre i Mexico, til Chiricahua-apachene. Han utforsket terrenget, kulturen og arven etter Mangas Colorades, Cochise og Geronimo. Han besøkte deres «stronghold». Helge Ingstad snakket om «Den tapte Apachestammen», som senere enkelte har skapt litt strid om.

Anne Stine forlover seg med tyskeren Werner, en baron. Hun prøvde et par ganger å gjøre det slutt, men klarte det ikke. Samtidig fortsatte korrespondansen med Helge Ingstad. Det må vel sies at hun rotet det litt til for seg. Fra Helge Ingstad mottok hun et kort med to dølahester som steilet mot hverandre i Sikkilsdalen. Symbolikken var klar. På kortet sto det bare: «*Intet som Norge*». Men så ankom hun Berlin med tog natt til 10. november 1938: Krystallnatten. Tankene kom på vandring. Hennes forlovede ble innkalt til det militære, og sågar stasjonert i Norge da krigen brøt ut. Dermed brøt også forlovelsen.

Mens Helge Ingstad oppholdt seg hos apacheindianerne, følte han at noe var på gang. Hadde han lært noe av indianerne? Det kunne ikke være deres brutalitet og familiære hierarki. Uansett: han måtte bli sosial og tenke fremtid. Han måtte slåss og innrømme, for han skriver til sin gode venn Odd: «*....men stundom har jeg også lyst til å finne meg en kone. For jeg tror at i legden kan det være nokså bra med et kvindfolk rundt omkring en – selv om det også kan være plagsomt til tider*». Og til sine foreldre skriver Helge Ingstad samtidig: «*Jeg er dundrende lei av å være ungar. Jeg faar nu se å somle mig hjem til Norge og finne meg en kone. Dette går ikke lenger!*». Helge Ingstad hadde blitt voksen!

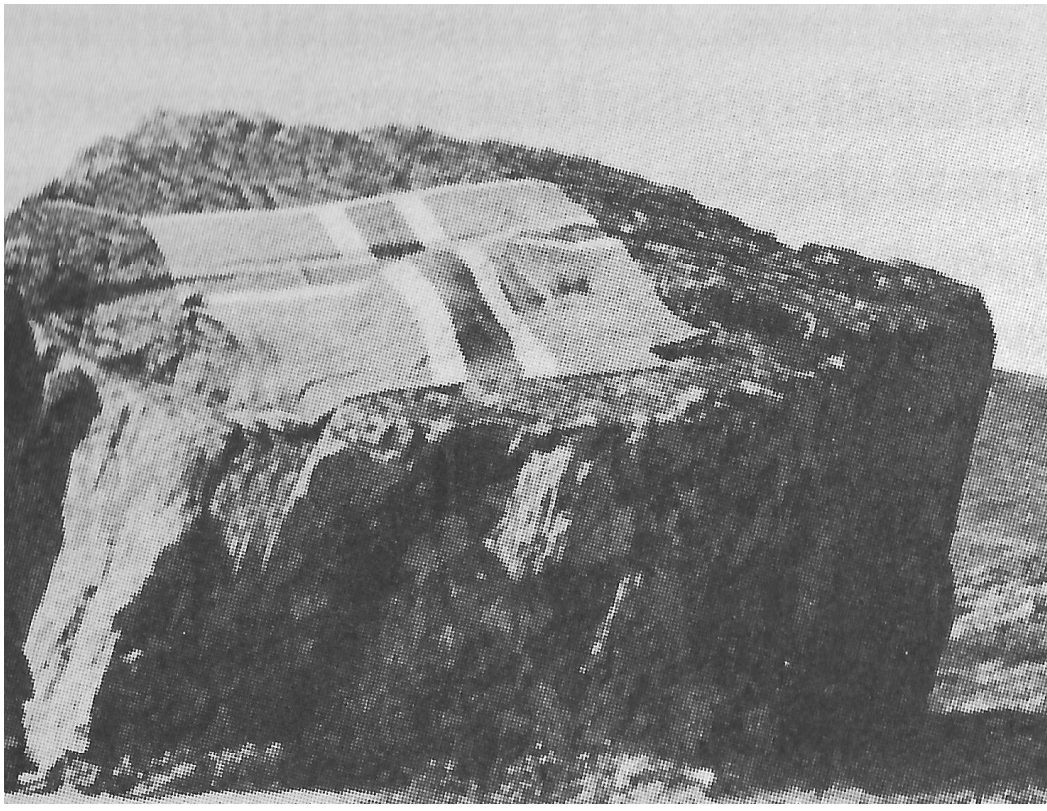
En dag ute på restaurant sa Helge Ingstad det slik til Anne Stine, tatt ut av luften: «*Nå får vi se å få giftet oss*». Han skjønnte at han måtte få det unna før andre beilere dukket opp, en ungkars kvaler flere har kjent på. Og slik ble det. 21. mai 1941 giftet de seg i Garmo kirke på Maihaugen.

Fra forsiden til Benedicte Ingstads biografi om sine foreldre

Bryllupsturen gikk til hytta og så måtte Helge jobbe med manus til Klondyke Bill. Ferie lå ikke for ham, ei heller «felleskapet». Naturen og ensomheten hadde utviklet individualisten.

Helge Ingstad sin verneplikt er ukjent, om den så i det hele tatt fantes. Han var ikke pasifist, men likte ikke tanken på å ta liv av unge gutter. De fleste nordmenn hadde et forklaringsproblem etter krigen, de fleste var stripede frem til 7. desember 1941. Etter krigen var de alle «gode nordmenn», Helge Ingstad ikke noe unntak, som klarte å jobbe for Røde Kors. Han kunne kanskje ha blitt politimester på Hønefoss, men følte nok at Administrasjonsrådet og hendelsene utover sommeren 1940 var for usikre og uklare. Hvem kunne han bli tatt til inntekt for? Etter krigen sto ikke Helge Ingstad frem som noen helt, og jeg er ikke så sikker på at han så på så mange andre heller som helter. Det reddet ham trolig, da flere av hans «fans» i ettertid har sittet tilbake med en undring sett i relasjon til den stridsdyktige karen. Og da myndighetene stakk av og samtidig ba sine innbyggere om å legge ned våpnene, ga resultatet seg selv. Kapitlet om krigen verken startet eller sluttet for Helge Ingstad. Han sørget for å unngå å bli en værhane. Hans omdømme var sterkt nok, og godt nok til å klare seg. De tre skandinaviske landene hadde tre forskjellige tilnærmelser til og under krigen. Danmark kom ganske så «billig» fra det. Sverige fikk et stort forsprang igjen, og ble en stormakt - og Norge gjennomførte Europas største og strengeste rettsoppgjør etter krigen uten å ha vært i norske uniformer. Ganske utrolig! Helge Ingstads samtaler, intervju med Quisling, finner jeg ingen forklaring på. Var det for å sikre seg et slags alibi? Hele hans «krigsinnsats» er på linje med de fleste nordmenns omdømme, etterpåklokskap og historisk fremstilling. Vinnerne politisk skriver sitt eget testament. Men i motsetning til de fleste lot Ingstad være å skyte først, og utplassere blinken etterpå.

Minnesteinen etter Tyco i Espedalen

Både Helge Ingstad og svigerfaren Eilif Moe bar på en hemmelighet overfor Anne Stine. Hun fikk ikke vite at broren var død før etter to år, altså etter krigen. En stor naturstein ved

Maribuseter i Espedalen fikk sin avduking som minnestein etter Tycho Moe i nærvær av Sigrud Undset og Johan Falkberget.

Etter krigen var Anne Stine og Helge på jakt etter et sted å bo, helst i utkanten av Oslo. De hadde eiendom i nærheten av Lillehammer, men Helge Ingstad følte at han burde være nærmere sitt forlag, jobben i forfatterforeningen etc. Gjennom noen kontakter fikk de seg en tomt i Vettakollen. Samtidig fikk de tilslag på å kjøpe Terbovens hytte på Høvik, med innbo, garasje og det hele. Denne ble flyttet til Vettakollen, påbygd og døpt Brattalid, etter Erik Raudes gård på Grønland.

Utfartstrangen hos Helge Ingstad lå der konstant. De fleste ganger dro han bare av sted, alene. Hjemme satt Anne Stine med lille Benedicte, f. 1943. En gang fikk de være med til Amerika. Men også da stakk han nordover og Anne Stine måtte kjøre fra vestkysten til New York. «*Det var en stygg sak, det der*», sa Helge en gang. Han skjønnte at egoisten i ham hadde fått overtaket. Noen ganger dro han også til et ensomt sted, alene - for å skrive. «*Landet med de kalde kyster*» kom den 16. desember 1948. Likeså dro han på foredragsturer. De måtte jo ha inntekter, både til å leve av og til å planlegge ekspedisjoner. Men ekteskapet skrantet. Da Helge kom tilbake fra Alaska den 7. juni 1950, var det en ny stemning i huset. Anne Stine orket ikke mer. Hun ble reddet unna minst to forsøk på å ta sitt eget liv.

Omsider skjønnte Helge at forandring måtte til. Ikke fordi at han ikke forsto, men han var grodd fast i et mønster av frihet og positiv ensomhet, hans omtanke var selvegosentrisk - en slags nødvendighet for å overleve i ødemarken, men som ble en farlig besettelse i det sosiale miljøet han også måtte være en del av, for ham et dessverre. Hans konservative legning minnet han om klare kjønnsroller, og ønsket om en sønn var meget stort.

Anne Stine aborterte flere ganger.

Anne Stine ønsket en utdanning. Opp i alt dette var hun en strålende vertinne når Aksel Sandemose, Sigurd Hoel, Arnulf Øverland og andre kom på besøk. Anne Stine reddet på nytt Helge Ingstad.

Anne Stine var fast bestemt på å studere arkeologi. Men det skulle gå ytterlige 10 år før hun tok sin master. I 1952 bryter 28 forfattere ut av norsk forfatterforening, med Arnulf Øverland i spissen. Helge Ingstad var en av disse som hadde blitt lei av samnorsken, og sammen med Jens Bjørnebo ville de tilbake til riksmålet. Bjørnebo var klasselærer på Steinerskolen, hvor Benedicte begynte. Familiebildet var nok litt for romantisk, «*mest falsk*» - har Benedicte uttrykt det. Det var nok en viss mangel på penger. Ingstad var jo i seg selv selvstendig næringsdrivende, et datidens enkeltpersonforetak. For å tjene til livets opphold ble det mange foredrag, forelesninger og lange reiser. Han låste seg inne på et pensjonat i flere måneder for å fullføre sine bøker. Som en kuriositet hva gjelder økonomiske trange tider for Helge Ingstad, kan nevnes at han under et opphold ved Great Slave Lake i Canada kom over et «claim» i Pine Point (øst av Hay River), som han solgte unna straks etterpå - en verden han på et vis

ikke var en del av. Da han mange år senere fortalte en amerikaner om sitt «claim», eller mangel av så dann, ble han fortalt at dersom han hadde beholdt det - ville han ha vært milliardær.

Helge Ingstad hadde nå begynt å interessere seg mer for Erik Raude, født på Jæren i 1950. Erik måtte sammen med faren dra fra Norge på grunn av en drapssak, og ble i tillegg dømt fredløs i tre år på Island. Helge Ingstad sine undersøkelser rundt Hønenstenen i 1955, la grunnlaget for det som skulle bli hetende Vinlandsferden. I forbindelse med sine undersøkelser søkte Helge kontakt med Marcello Haugen, en person jeg selv fikk besøk og hilse på i lag med min mor da jeg var liten. Den gangen gjaldt det visstnok en ring min mor hadde mistet. I 1957 ble Helge syk, og Anne Stine måtte, for å bidra med husholdningspenger, slutte med studiene sine og ta en konservatorstilling på skogbruksmuseet på Elverum. Mor Louise kom til Brattalid for å hjelpe til. Louise var den solide, limet - som alltid stilte opp. Hun og hennes likesinnede kvinner, kall de gjerne «husmødre» er totalt underbeskattet og diskriminert av dagens samfunn. Mastergraden fullførte Anne Stine i 1960. Men det hadde kostet. Forventninger og forpliktelser - en slags kollisjon for å stå på egne ben. Anne Stine fikk nervesammenbrudd, tok overdoser og gjennomførte selvmordsforsøk med innleggelser på ulike sykehus. Helge Ingstad stilte seg helt uforstående til det å ta sitt eget liv.

Med Vinlandsekspedisjonen fulgte faglige diskusjoner med dansker, blant annet Jørgen Meldgaard og Aage Roussell. Det preget samtiden. Helge Ingstad ble sterk i motgang, Anne Stine var vel det motsatte. Hun tok seg veldig nært av Roussell sin anklager om hennes kvalifikasjoner. Tross sin sykdom, var Anne Stine sterk når hun virkelig ville, og klarte å rive seg fra terapeut og piller. Vinlandsekspedisjonen gikk over flere år og omganger. Det begynte med å bruke fly for å få «det store bildet», og etter hvert møysommelige utgravninger. En av de som fikk være med på dette var en ung kvinnelig stipendiat: svensken Birgitta Wallace, (phil.cand). Hun skulle komme til å bli meget sentral i fremtiden. Jeg tror ikke ekteparet Ingstad var så fornøyd med henne allerede da, de mente hun kanskje ikke var

kvalifisert nok. Men Anne Stines godhet og snillhet førte til at den unge svenske fikk ble med som assistent. I ettertid tror jeg ekteparet Ingstad angret på det.

I 1964 kom det første gjennombruddet, altså beviset på norrøn bosetning på Newfoundland. Eller sagt på en mer populistisk måte: at vikingene oppdaget Amerika mange hundre år før Columbus kom dit i 1492. En ung gutt i teamet, Tony Beardsley, fant et spinnehjul. Senere skulle de finne en ringnål da Hus A ble underlagt ytterligere utgravninger. Men med disse funnene kom misunnelse og intriger, direkte frekt og nedverdiggende. Nå ble utgravningen gjenstand for både ønsket og uønsket oppmerksomhet. Rettigheter, eierforhold og politiske myndigheter og fagorgans higen, ble som gribber. Nå skulle byttet deles. Helge Ingstad, med sin gammelmodige kommunikasjon – i form av personlige brev og hilsener, førte til en form for evig kamp om argumenter og bevisføring. Såkalte eksperter hadde sine teorier, ja, noen var så frekke at de påstod at Ingstadfamilien selv hadde utplassert funnene. Familien slet seg ut i en umenneskelig kamp. Ett av våpnene var å stille opp på seminar, konferanser, møter og forelesninger - et slitsomt liv, men nok også nødvendig økonomisk sett. Den 8. september 1965 talte Helge Ingstad i Stiklestad kirke. Det likte han nok godt, han var tross alt trønder. Uansett, alt bråket førte muligens til en blodpropp i hjernen, og Helge Ingstad ble delvis lam i venstre side.

Helge og Anne Stine - like naturlige som naturen

I 1968 giftet datteren Benedicte Ingstad seg med lege Edwin Sandberg. De fikk seks barn. Edwin døde av kreft i 1993. Benedicte ble i 1989 landets første professor i medisinsk antropologi. Hun hadde sitt feltarbeid i Botswana.

I november 1979 disputerte Anne Stine sin doktorgrad med kronprinsesse Sonja til stede. Straks etterpå kom en ny storm, nemlig krangelen med en som for Anne Stine fremsto som en kverulant, nemlig Thomas Lee. Han kom med sterke påstander gjennom flere år. Dette tæret på, og Anne Stine gikk mest i dvale faglig sett. Helge Ingstad ble etter hvert preget av et fysisk problem fra tidlig villmarksliv i Canada, en skadet stortå. Det forplantet seg til kneet.

Helge Ingstad oppsøkte en annen ikke ukjent trønder: *Snåsamannen*, men Joralf Gjerstad klarte ikke å hjelpe. Helge Ingstad måtte til slutt under kniven på sykehuset. Og der klarte de det kunststykke å operere bort feil tå!

Miljøet og omgivelsene forandrer mennesker kontinuerlig, og ofte i overraskende vendinger, mest 180-grader. Slik også for både Helge og Anne Stine Ingstad. De var personer vokst opp med konservative holdninger, vel plantet i solide Høyre-hjem politisk. De var vel vitende om at nettopp de krefter hadde muliggjort deres liv gjennom finansiell støtte og backup. Likevel dreier de sakte til venstre, ikke ukjent fra andre vi kjenner i samfunnet - faktisk er det flere på sine eldre dager som skifter kurs i begge retninger. For familien Ingstad, ble råderetten avgjørende. Helge Ingstad var ikke aktiv i 1994, men støttet nok Anne Enger i SP.

I sine siste leveår, trakk Anne Stine seg litt tilbake fra sitt fag. Selv om ekteparet ble tildelt ære og innbydelser til konferanser, avdukinger etc., var Anne Stine nok «mett av dage» hva gjaldt intriger og angrep. Både hun og Helge følte at andre tok æren, ikke minst var de skuffet over den unge kvinnelige assistenten, Bergitta Wallace, som de hadde med seg ved de første utgravninger. Hun ble mer og mer sentral overfor kanadiske myndigheter og museale institusjoner. Anne Stine søkte tilbake til en inspirasjon hun fikk på husmorskolen i unge dager. Tekstiler, veving o.l - ble nå hennes glede, og hun ble en av disse «tekstiltantene». Anne Stine døde 6 november 1996 (78). Hennes siste beskjed kom i form av en lapp hvor det sto: «*Jeg vil dø snarest mulig*». Anne Stine ble lagt til hvile ved den store steinen på Maribuseter.

Ibsen skrev det slik:

*Nu er jeg stålsatt, jeg føler det bud
der byder i høyden å vandre!
Mitt lavlandsliv har jeg levet ud;
her oppe på vidden er frihet og Gud,
der nede famler de andre.*

Det første bildet Anne Stine la ved i brev til Helge Ingstad

Helge Ingstad ble den evige freelancer. Tross sin alder og fysiske plager, stilte han opp så ofte han kunne. Han hadde levd hele livet gjennom å forsvare seg og sine meninger. *Vitenskap er ikke synonymt med å ha eller få rett*. Og for Helge Ingstad skulle det komme en ny storm, nemlig hans forhold til Thor Heyerdahl. Da det begynte å blåse opp, lot Helge Ingstad seg for første gang i livet ikke engasjere, han hadde skrevet nok motinnlegg - og hans alder krevd sitt. Men da visse teorier ble for grove, måtte han ta et oppgjør med sin gamle venn.

Etter hvert som jubileumsår kom, ble Helge Ingstad invitert både hit og dit, og i år 2000 krysset han Atlanteren og var til stede ved tusenårsjubileet for Leif Eiriksson sin ankomst til Amerika. Her ble han installert på det store podium i lag med kong Harald og dronning Sonja, samt president Bill Clinton og hans kone Hillary. Dagen derpå var de i det hvite hus. Dette var ikke første gangen Helge Ingstad var i det hvite hus. Han var der også i 1964 hos president Lyndon B. Johnson i forbindelse med innstiftelsen av Leif Eiriksson-dagen. Denne dagen er 9. oktober, grunnet «minne» om ankomsten av «Restaurasjon» i New York denne datoen i 1825 med 53 norske emigranter.

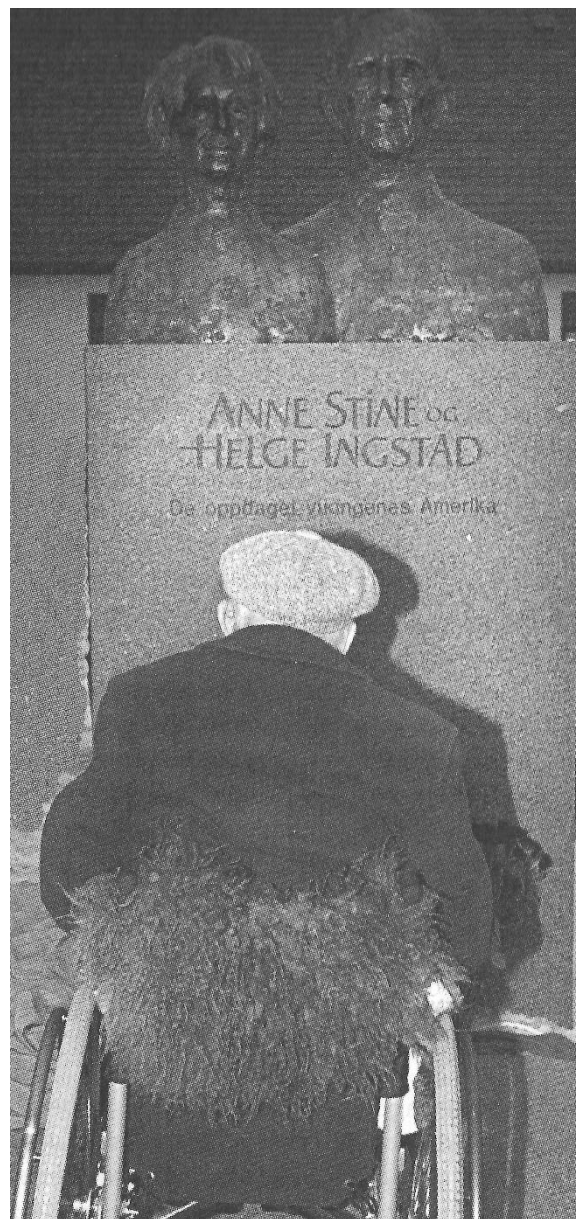
Helge Ingstad ble aldri helt kvitt en skygge som på et vis forfulgte ham - en mistro fra enkelte som oste av misunnelse. Han følte at Parks Canada med Birgitta Wallace på en måte «tok patent» og representerte L'Anse aux Meadows (utgravningene på nordspissen av Newfoundland). Det irriterte ham stort.

Hans fødested, Meråker, ville ære «sin store sønn», og kalte opp et hundesledeløp etter ham: «*Helge Ingstad minneløp*». Det gledet selvsagt Ingstad, men han måtte smilende fortelle dem at han fortsatt var i live. Jeg tror de døpte det om til «*Helge Ingstad æresløp*».

Den 25. januar 2001 avduket han statuen av seg selv og Anne Stine foran Vikingskipmuseet på Bygdøy. Kunstneren var Nils Aas. Da det var gjort sa han: «*Nå har jeg ingenting igjen å glede meg til lenger*». Han visste han skulle dø, aksepterte det og var takknemlig for sine siste dager. Men i sin konservative legning og rollemønster, likte han naturligvis ikke mannlige pleiere. Han var/er nok ikke alene om det!

Helge Ingstad døde 29. mars 2001, etter noen urolige dager. Det var ingen fredfull død, «*men mest kjempende*», har hans datter Benedicte uttrykt det. Det var som han sloss mot de imaginære naturkreftene. Han ble gravlagt på Ris kirkegård med kongen og dronningen til stede.

I 2002 avduket kong Harald på L'Anse aux Meadows en tilsvarende statue som ved Vikingskipene på Bygdøy. Og det slutter ikke der. Den 10. september 2006 var Benedicte og hennes sønn, i lag med ambassadør Vollebæk og frue, pluss en rekke betydelige representanter fra lokale myndigheter til stede ved et lite museum oppunder Anaktuvuk-passet i Alaska. Her avduket ambassadør Vollebæk en plakett med fjellets navn satt på sokkel. US Board on Geographic hadde gitt fjellet på 1 461 meter i

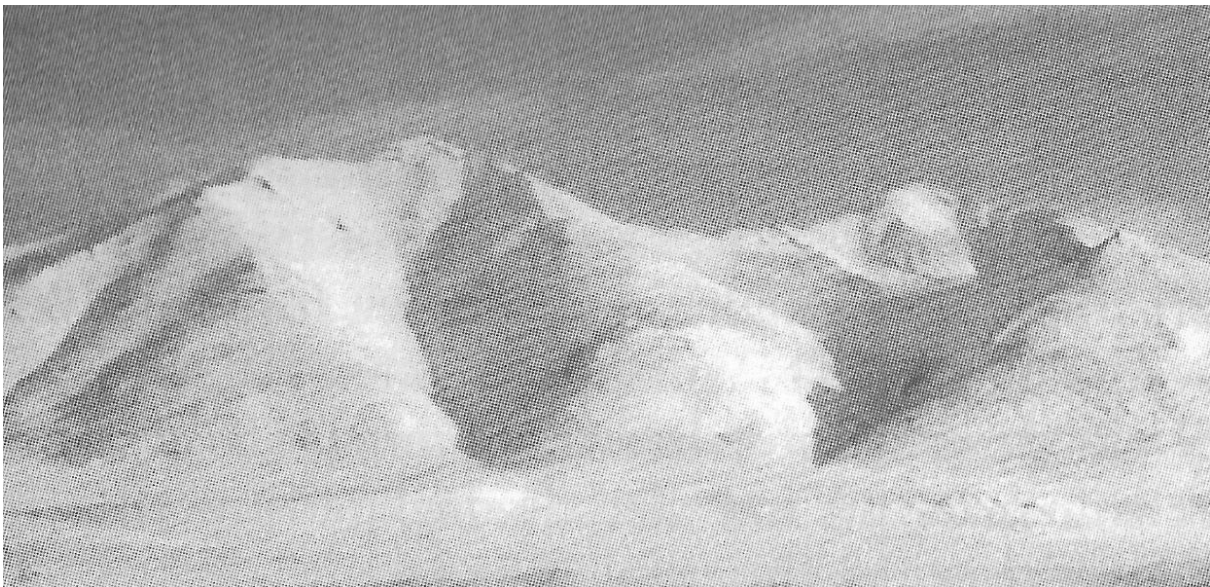

Helge Ingstad sin siste handling 25. januar 2001

bakgrunnen navnet «Ingstad Mountain». Dagen derpå gikk Benedicte Ingstad alene opp mot museet, satte seg ned i en stille stund ved plaketten, og så over mot fjellet. Et lite jordekorn tittet nysgjerrig frem fra under stenen, trippet omkring og ville slett ikke gå. Det var som om det forsøkte å si henne noe. Tanken streifet henne i et glimt. Hvem var det? «*Men slik skal jo ikke rasjonelle mennesker tenke*», skriver Benedicte.

Det skal nevnes at i Canada har Ingstad fått en elv oppkalt etter seg, og sannelig også en Asteroiden: 8993 Ingstad. Helge Ingstad ble utnevnt til ridder av 1.klasse av St. Olavs Orden i 1965, kommandør i 1970, og fikk storkorset av samme orden i 1991. Anne Stine Ingstad var også kommandør av St. Olavs Orden.

I avgangshallen på Keflavik flyplass på Island, skal det finnes en monter med en plansje som beskriver vikingenes seilinger mot Nord-Amerika. Der er de viktigste personer vedrørende utgravingene på Newfoundland nevnt: Helge Ingstad, Kristian Eldjárn og Birgitta Wallace. – Anne Stine Ingstad er ikke nevnt. For et overtramp, noen vil muligens se på det som en historisk forfalskning! Det var tross alt Anne Stine som hadde både tittel, evner og kunnskaper, og som ledet hele prosjektet. Noen bruker å si det slik: «*Kvinner blir lei seg - menn blir rasende*». Hadde Helge Ingstad fått sett relaterte plansje på Island, tror jeg hans motto kunne ha blitt satt på prøve, lovlig sett: «*There is always a way out - det finnes alltid en utvei*».

Ingstad Mountain

Tidlig høsten 2024 gikk en serie på NRK, kalt *På Vikingtokt til Amerika*. Her fulgte en skipet «*Draken Harald Hårfagre*», fra bygging, på sin ferd over til Newfoundland og inn gjennom fastlandet til Quebec, The Great Lakes og Chicago, ja, helt til New York. Formålet var (for meg) noe uklart og sammensatt, skipet var vel ikke et rent «vikingskip», men en moderne utgave med motor og alle hjelpemidler. Programmet var innom L'Anse aux Meadows på Newfoundland, men noe overfladisk og lettvindt. Igjen dukker svensk/canadiske Birgitta Wallace opp i programserien, og folk kan muligens sitte igjen med inntrykket av at det var hun som hadde funnet ruinene på L'Anse aux Meadows. Det er ikke riktig. Det var det Helge Ingstad og hans 16-årige datter Benedicte som gjorde i 1960. Og den som dokumenterte det hele gjennom åtte år, var Anne Stine Ingstad. I programserien er knapt familien Ingstad nevnt. Birgitta Wallace sin fremstilling, og at hun blir profilert - kan trolig skyldes at det var en canadisk produksjon. Jeg har personlig snakket med en som var med på seilasen, og ble

intervjuet i programserien vedrørende nettopp L'Anse aux Meadows. Vedkommende fortalte meg at mange om bord visste lite om vikingtiden, var nok mer utplukket for sine maritime ferdigheter. Selv visste vedkommende ikke hvem Anne Stine Ingstad var, og mannskapet om bord ble kun orientert litt om L'Anse aux Meadows gjennom et kort foredrag fra en som jobbet der. Familien Ingstad ble nøytralisert. Hvorfor kom det ikke bilder av ekteparet Ingstad sydd inn i dokumentaren da de viste filmopptak fra nettopp L'Anse aux Meadows? Kanskje er det flere som får følelsen av «et avansert akademisk tyveri»? Og igjen går det utover Anne Stines ettermæle. Striden med danskene og andre opponenter, ble kjønnsrelatert, hvor hun ikke bare hadde det problematisk med å bli anerkjent som kvinnelig fagperson. Men det som var verre - og trolig fortsatt gjelder innen visse miljøer, særlig innenfor akademia, er hva noen benevner som «*kvinne er kvinne verst*». Dette er det ikke alle som liker å høre, men jeg vet at enkelte kvinner faktisk hevder at ærgjerrige kvinner er verre enn de fleste menn i ledende posisjoner.

«*Det er blant mennesker at ensomheten blir til*», skrev Helge Ingstad en gang. Hans vedvarende lengsel etter ødemarken ga mange fjellturet. At han fikk verdens største bauta, et eget fjell - symboliserer Helge Ingstads syn om at ingen står over naturen. Høyere enn fjellet kan ingen bli løftet av egen kraft.

(Kilde og private bilder: *Benedicte Ingstad sine to biografier: «Eventyret» og «Oppdagelsen»*)